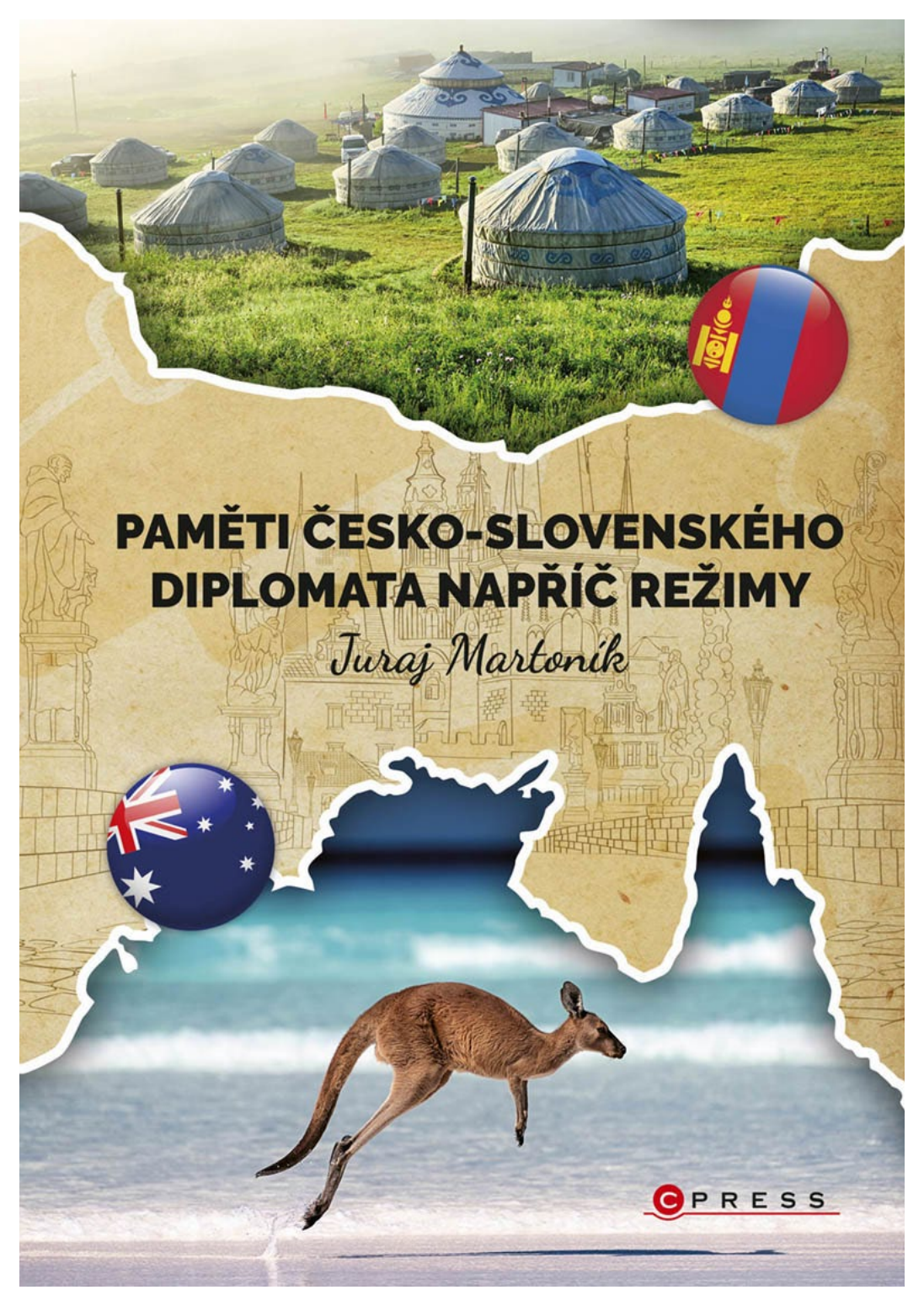

PAMĚTI ČESKO-SLOVENSKÉHO DIPLOMATY NAPŘÍČ REŽIMY

Juraj Martoník

 C PRESS

Paměti česko-slovenského diplomata napříč režimy

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

Juraj Martoník
Paměti česko-slovenského diplomata napříč režimy – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

**PAMĚTI ČESKO-SLOVENSKÉHO
DIPLOMATA NAPŘÍČ REŽIMY
1984–2001: Vzpomínky, dějiny, cestopisy**

Juraj Martoník

Obsah

PROLOG	11
ROK 1984 – FMZV	13
Diplomatický protokol	13
Vojenská služba	18
ROK 1985	22
Fenomén spartakiády	24
Hradčany – Černínský palác	26
Práce na FMZV	28
ROK 1986	35
Černobylská jaderná katastrofa	37
ROK 1987	42
ROK 1988	46
Mongolsko	48
Ulánbátar a okolí	56
ROK 1989	63
Mongolský Nový rok a svatba	63
Lamaistické kláštery	66
V Tereldži a Modotu	67
Pocta V. Vysockému v Moskvě	69

Doma na zasloužené dovolené	69
Nádam	70
V poušti Gobi a v Changajských horách	71
Návštěva ruin města Charchorin a kláštera Erdene dzú	72
Zpět v Ulánbátaru	74
V Pekingu	76
Změny nejen na ambasádě	78
ROK 1990	87
Mongolská revoluce	87
U jezera Chövsgöl	89
Na skok v porevolučním Československu	90
Co s volným časem v Mongolsku	90
ROK 1991	97
ROK 1992	105
Stáž v Leedsu, Londýně a v institucích EHS	106
Zpátky v Černínu	111
ROK 1993	119
ROK 1994	136
ROK 1995	141
ROK 1996	150
ROK 1997	156
ROK 1998	162
Začíná dlouhodobý pobyt v Austrálii	162
Cesta po Novém Jižním Walesu a pobyt v Sydney	179

ROK 1999	187
Z Melbourne do Tasmánie	189
ROK 2000	202
Nový Zéland – Jižní ostrov	202
LOH Sydney	212
ROK 2001	218
„Trip“ po státě Victoria	218
„Sunshine Queensland“	224
Putování po střední a severní Austrálii	228
Putování po Perthu a Adelaide	232
POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	238

„Minulost nám říká, kým jsme, bez ní ztrácíme svoji identitu.“

– STEPHEN HAWKING

Touto cestou bych rád poděkoval manželce Editě za její rozhodnutí podstoupit kočovný život s rodinou diplomata, za trpělivost a ochotu žít bez příbuzných a přátel z domova v tak odlišných světech, jako je Mongolsko a Austrálie. Bez ní by nemohla vzniknout ani tato kniha, protože životní paměti by byly docela jiné, resp. by vůbec nevznikly.

Byl jsem velmi rád ve společnosti všech dobrých lidí v Mongolsku a Austrálii, všude, kam mě osud zavál. Bylo příjemné zkřížit cesty s novými kolegy a přáteli a také s krajany žijícími v Austrálii. A těm, kteří by se cítili dotčeni mojí otevřeností v knize, se předem omlouvám.

Prolog

Každý máme svůj příběh. Nebo ho alespoň hledáme. Prožíváme ho, mluvíme o něm, sníme o tom, co bude dál. A protože nervové synapse v mozku pomalu vyhasínají, rozhodl jsem se – jako spousta lidí přede mnou – podělit se o svoje prožitky, dojmy, vjemy a celoživotní poznání. Tentokrát to nebude o životě známé osobnosti, celebrity. Čtenář bude mít před sebou významnou část ze života... jednoho z nás.

Kniha zachycuje období let 1984 až 2001. V některých případech je vývoj událostí doplněn o dnešní souvislosti. Zrcadlí éru vrcholící normalizace, posledního vzepětí „budování socialismu“, pádu komunistického režimu, tzv. sametové revoluce, nekontrolovaného podnikání, rozdělení země a jejího „sjednocování“ v Evropské unii, tříbení demokracie a užívání si osobní svobody. Pojednává o životě člověka, který vystudoval v zahraničí, tehdy zvaném „socialistické“, a zasvětil svoji práci zahraniční i vnitřní státní službě – diplomacii. Službě na první pohled privilegované, v základu však docela obyčejné.

Paměti sledují můj pracovní život, který se proplétá pavučinou dobových souvislostí, událostmi a osobnostmi, jež se tak či onak staly součástí našich novodobých dějin. Toto prolínání má navodit atmosféru doby nedávné, ještě ne zcela zachycené v učebnicích dějepisu a prožité generací lidí počatých po II. světové válce. Lidí, kteří již nezažili hrůzy a utrpení krutého válečného období, ale byli svědky a málem i oběťmi nové války... Anebo atomové nehody, dosud spící pod sarkofágem v Černobyli. Doby

prožité těmi, kteří se vyrovnávali s deziluzí pražského jara, následky okupace – normalizací, kteří dali volnost emocím během sametové revoluce a pouze bezmocně přihlíželi, jak se naše republika opět štěpí a majetek přerozděluje.

Kniha není naplněna jen mým příběhem. Je oživena spoustou zeměpisných zajímavostí z cest po Mongolsku a Austrálii, kde jsem měl to štěstí pracovně působit, z putování po Novém Zélandu a stručně po Spojeném království, kde jsem 3 měsíce studoval. Historické souvislosti jsem se snažil podávat tak, aby nevzbuzovaly pocit zaujatosti. Nejde tedy o jakousi ideovou konstrukci národní paměti, jak je to běžné za každé epochy, kdy je historie psána a vysvětlována perem vládnoucích. Nenajdete zde úvahy a soudy o pravdě, správnosti. Je na každém čtenáři, aby si svůj obraz na základě faktů a souvislostí poskládal sám.

Všechny veřejně činné osoby a dějinné události jsou skutečné, jenom u několika soukromých osob jsou jména pozměněna.

Pojďme se tedy ponořit do dějin tak blízkých, a přitom už vzdálených.

Rok 1984

FMZV

Diplomatický protokol

Každá nová aktivita člověka je objevná a svým způsobem zajímavá. Já se stal ve svých 25 letech, konkrétně pak 1. srpna 1984, státním úředníkem Československé socialistické republiky (ČSSR) na Federálním ministerstvu zahraničních věcí (FMZV).¹

Cesta to rozhodně nebyla lehká a atraktivní místo mi nespadlo do klína. Ve třetím ročníku studia na Gymnáziu V. Šrobára v Košicích² bylo vyznamenaným žákům nabídnuto studium v socialistickém zahraničí. Na Západě to oficiálně nešlo. Rozhodoval jsem se mezi žurnalistikou a diplomacií. Otec ze mě chtěl mít právníka a matka lékaře, já se však rozhodl pro diplomacii. Samozřejmě jsem se jako dítě chtěl stát kosmonautem. Všichni jsme obdivovali Jurije Gagarina, prvního člověka v kosmu. Ale volba diplomacie byla v gymnaziálních letech přece jenom reálnější – voněla dálkami, skýtala zajímavou a dobře placenou práci a zajišťovala prestižní postavení v jinak poměrně šedé společnosti. Všichni vybraní úspěšní

-
- 1 Ministerstvo bylo od 1. ledna 1969 ze zákona federální, ale název samotné republiky (zbavující se přívlastku „socialistická“) se měnil až ústavním zákonem 29. března 1990, kdy se z ČSSR stala Československá federativní republika (ČSFR). Usnesením vlády ČSSR byla roku 1969 stanovena tzv. slovenská kvóta – 1/3 pro obsazování pracovních míst na FMZV a v diplomatické službě.
 - 2 Vavro Šrobár byl významný slovenský lékař, politik a první čs. ministr zdravotnictví a tělovýchovy (1918–1920); po druhé světové válce krátce působil jako ministr financí (duben 1945 – červenec 1946).

studenti ze Slovenska absolvovali 4. ročník na gymnáziu v Banské Štiavnici, kde také maturovali, studenti z Česka pak prošli tím samým na gymnáziu v Jevíčku. Říkali nám „tuzexáci“ – podle tehdejší sítě obchodů se zahraničním zbožím. Součástí výuky byla specializace na jazyk (maturitní předmět) a všeobecný přehled o zemi, ve které jsme měli studovat. Potom následovaly přijímačky na Právnickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, psychologické testy a 2. přijímačky na FMZV v Praze. To jsme ještě nevěděli, jakou specializaci na Moskevském státním institutu mezinárodních vztahů (MGIMO) budeme studovat. Řekli nám to až pracovníci personálního oddělení FMZV pár týdnů před odjezdem do Moskvy. Nemohli jsme si vybírat. Aspoň ne ti, co neměli podporu vlivné rodiny ve vládnoucím aparátu. Na mě „zbyly“ mezinárodní vztahy se zaměřením na Mongolsko a mongolský jazyk, které do té doby nikdo z Československa na této škole nedostudoval. Plus ještě angličtina. A pokud by se mi to nelíbilo, mohl jsem zůstat a studovat doma... Tehdy jsem sice k Mongolsku neměl žádný vztah a moc jsem o něm nevěděl, ale šanci jsem už nepustil. Studium trvalo 6 let, tedy jako medicína, a v podstatě šlo o absolvování dvou škol najednou – jazykové a mezinárodních vztahů. Všechny předměty byly vyučovány v ruštině, dokonce i mongolština a angličtina. Školu jsem absolvoval s červeným diplomem, a to byla záruka budoucí práce na FMZV.

Už se sice nedávaly tzv. umístěnky,³ ale na FMZV se plánovalo a největší kontingent nově nastupujících byli mladí diplomaté, kteří vystudovali právě MGIMO. Nic lepšího se v tomto oboru a v té době u nás studovat nedalo. Sorbonna nebo Cambridge se svými obory mezinárodních vztahů

3 Umístěnka – dle vládního nařízení se v 50. letech minulého století rozmísťovali absolventi vysokých a odborných škol do státních podniků podle tzv. národohospodářských potřeb státu. Později se hovořilo už jenom o doporučení k přijetí do pracovního poměru.

pro nás byly nedostupné, v úvahu přicházely jenom československé vysoké školy nebo specializované školy zemí socialistického tábora.

Pracovně jsem byl nejdřív zařazen na Diplomatický protokol. Nacházel se v staré historické části Černínského paláce, kde byly kdy si situovány komnaty hraběte a hraběnky. Dostal jsem se do úplně jiného světa. Nedaleko mé kanceláře byly přepychové rezidenční salóny: Orientální, Zlatý, Modrý nebo Hudební salón, ovšem už bez původního mobiliáře. V době existence protektorátu zde byly kanceláře říšského sekretáře a šéfa policie K. H. Franka. Nad námi byl bývalý služební byt prvního ministra zahraničí poválečného Československa Jana Masaryka, do něhož jsem vstupoval s posvátnou úctou, vědom si jeho záhadného úmrtí spojeného s tímto bytem. Z druhé strany byl výhled do uzavřené zahrady, kde tehdejší svazáci občas pořádali večírky a diskotéky. Po schoďišti historické části neustále korzovali velvyslanci, zahraniční delegace nebo naši oficiální představitelé. Nejvíce byl vidět Bohuslav Chňoupek,⁴

4 Bohuslav Chňoupek (1925–2004), poslanec Federálního shromáždění (1972–1990) a diplomat. Začínal jako novinář na Slovensku. V letech 1960–1965 působil jako zahraniční dopisovatel *Pravdy* v Sovětském svazu. V letech 1969–1970 byl ředitelem Československého rozhlasu. Svoji diplomatickou kariéru začal v roce 1970 jako velvyslanec ČSSR v Sovětském svazu, ale už v prosinci 1971 se stal ministrem zahraničních věcí a na tomto postu vydržel až do roku 1988. Po E. Benešovi se tak stal druhým nejdéle sloužícím ministrem zahraničí. Jeho odvolání bylo odrazem mocenského boje v KSČ. V prosinci 1973 dovedl do konce jednání o normalizaci vztahů se SRN. V 70. letech se výrazně podílel na přípravných jednáních a samotné Konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE) v Helsinkách, která přinesla uvolnění do napjatých vztahů mezi Východem a Západem. Zasadil se o zlepšení vztahů se západními zeměmi. Jako zastávce „perestrojky“ neustál boj s neostalinistickým konzervativním křídlem Vasilu Bilaka a Martina Štefaňáka – po odstoupení vlády L. Štrougala v říjnu 1988 byl náhle odvolán a nahrazen Jaromírem Johaněsem. Po sametové revoluci byl půl roku ve vyšetřovací vazbě kvůli podezření ze spáchání trestného činu zneužití pravomocí veřejného činitele (finanční machinace). Potom pokračoval v publicistické a spisovatelské činnosti. Vydal objemné paměti „Memoáre in claris“ (1998) a historicko-politickou studii o Kosovu „Dýka v chrbte“ (2001), v níž kritizoval mimo jiné politiku Západu vůči Jugoslávii.

můj první ministr zahraničních věcí a zároveň velký šéf až do října 1988, kdy ho vystřídal jeho dosavadní 1. náměstek Jaromír Johanes.⁵ Dovolím si tvrdit, že B. Chňoupek byl „Pan ministr“ ze staré školy, s neobyčejným rozhledem a s vysokým respektem. A nebyl to respekt vynucený. Podřízení ho přirozeně uznávali pro jeho profesionální přístup a schopnosti. Nešlo tedy o žádného tuctového aparátčíka, kterých bylo tehdy v diplomacii hodně. Byl osobností uznávanou i na Západě. Na svém postu byl činný 18 let, a stal se tak po E. Benešovi druhým nejdéle sloužícím ministrem zahraničních věcí v Československu.

Práce na protokolu byla „fajnovou záležitostí“ – parádní a noblesní. Všichni chodili v oblecích a elegantních šatech. Přípravovaly se a prováděly diplomatické návštěvy, formální obědy pro čestné hosty, vyřizovaly se *agrément*⁶ pro nové velvyslance akreditované v republice, vedla se diplomatická korespondence v angličtině, zajišťovaly se různé diplomatické ceremonie (jako např. vítání vrcholných návštěv na letišti) nebo se připravovaly minutovníky, což jsou v podstatě jakési knížečky s programem návštěv rozepsaným na minuty. Samozřejmě jsme se předem museli naučit pravidla diplomatického protokolu, společenské

5 Jaromír Johanes (*1933) – jeden z prvních československých absolventů Státního institutu mezinárodních vztahů v Moskvě (MGIMO, 1952), nepřetržitě ve službách MZV, jako jediný kariérní diplomat v poválečné historii dosáhl na post ministra zahraničních věcí, a to v poslední vládě bývalého režimu (říjen 1988 – prosinec 1989). V letech 1969–1971 byl generálním konzulem v Sydney, poté vedoucím kabinetu ministrů J. Marka a B. Chňoupka. V letech 1974–1976 působil jako velvyslanec v Kanadě a v letech 1976–1982 coby velvyslanec v USA; následně byl jedním z náměstků a konečně, od roku 1987, i 1. náměstkem ministra B. Chňoupka. Penzionován byl v roce 1994, když předtím vedl zastupitelský úřad v Turecku jako chargé d'affaires a. i. (ad interim – tedy dočasně).

6 Agrément – souhlas přijímacího státu k diplomatickému působení vysoce postaveného představitele cizí země. Předchází jmenování, zpravidla velvyslance, vysílajícím státem. Souhlas nemusí být udělen, přičemž potom se diplomat stává „persona non grata“, tedy nežádoucí osobou.

etikety, to, jak fungují zastupitelské úřady, včetně imunit a výsad. Zásady společenské etikety sice nejsou vynutitelné jako zákony, ale bez nich na odboru diplomatického protokolu prostě nelze existovat. První zkouškou dovedností po necelém měsíci práce na protokolu byla příprava a účast na obědě, který pořádal ministr Chňoupek pro francouzského velvyslance. Na slavnostně prostřené tabuli s květinovou výzdobou se blyštěly stříbrné přístroje a sklenice od českých sklářských mistrů. Každý talíř nesl na okraji státní znak a před každým hostem čněl kartónový stojánek s jeho jménem. Před vstupem do jídelního salonku byl čínský stoleček a za sklem byl zasedací pořádek. Za takovou přípravu by se nemusel stydět ani zakladatel československé etikety Guth-Jarkovský, ceremoniář prezidenta T. G. Masaryka a předseda Československého olympijského výboru.

Protokol přinášel zajímavé historky i vyhrčené situace. Já už nezažil horečnou přípravu oficiální návštěvy libyjského revolučního vůdce plukovníka Muammara Kaddáfího v Praze, která se uskutečnila dva roky před mým nástupem (v září 1982), ale tradují se o ní legendy. Kaddáfí byl znám svým nepředvídatelným chováním během státních návštěv. Prý přijel ozbrojen pistolí, se svými dětmi a dětmi svých odpůrců a se státním pokladem, aby měl jistotu, že nebude doma během zahraniční návštěvy svržen. Přivezl s sebou 30 obleků na 3 dny, ale většinou se producoval ve slavnostní uniformě. Kaddáfí si s generálním tajemníkem ÚV KSČ a prezidentem republiky Gustávem Husákem příliš nerozuměl. Zajímali ho jenom zbrojní dodávky do Libye. Navrhoval dokonce postavit v Praze mešitu, ale to se komunistickým představitelům moc nezamlouvalo a taktně to přešli mlčením. Zavrhl také Kaddáfího nápad, že by se měl Svátek práce místo na 1. máje slavit 1. září, což je výročí libyjské islámské revoluce. Kaddáfí ale dokázal být i štedrý a Pražské zoologické zahradě tehdy daroval

velbloudy. Možná to byl revanš za Řád bílého lva s řetězem, kterým prezident Husák Kaddáfího vyznamenal již v roce 1978.

Vojenská služba

„Ministerský život“ jsem si napoprvé dlouho neužil, protože mne jako absolventa vysoké školy čekala povinná roční vojenská služba v Československé lidové armádě (ČSLA). Tehdy v ČSLA sloužilo zhruba 200 000 vojáků, včetně vojáků z povolání. Jen pro srovnání: Dnes má Armáda ČR 25 000 profesionálních vojáků a Ozbrojené síly SR víc než 17 000 aktivních vojáků (profesionální armáda byla vytvořena v roce 2005). Na rozdíl od běžných absolventů vysokých škol v Československu jsme my, kteří jsme studovali v zahraničí, neměli ani základní vojenskou přípravu, jinak povinnou na československých vysokých školách.

Narukoval jsem tedy jako nevoják do Dukelských kasáren Pod Hrádkem v Michalovcích na východním Slovensku. Byl to takový „sběrný tábor“ pro vojnu nepolíbené absolventy, kde nás do měsíce měli připravit na vojenskou přísahu. Hned na začátku jsem si zadělal na průšvih, protože jsem místo 1. října 1984 (dle povolávacího rozkazu) nastoupil o den později. Zavřít mě ale nemohli, protože jsem nebyl ani voják. Všichni v té době už byli v kasárnách a pilovali pořadovou přípravu. Vyfasoval jsem základní vojenské oblečení, obuv a polní lopatku. Musím říct, že některé součásti výstroje byly tak nezdolné, že mi vydržely ještě 20 let. Ubytovali mne na jediné zbývající místo do ubikace pro 20 nováčků. Tříměsíční vojna v Michalovcích byla pro mě taková malá osobní výhra v loterii, protože moje novomanželka Edita tehdy zrovna bydlela ve městě zhruba patnáct minut chůze od kasáren. Tato pozitivní skutečnost zavedla příčinu pro mé časté „útěky“ přes plot kasáren na Švermovu ulici č. 5. Bylo to většinou o víkendu, když lampasáci odjeli

domů a v kasárnách zůstala jenom služba. Manželka měla strach, že mě zavřou, až zčernám, ale mně se dařilo zůstat neviditelným. Nejvíc jsem si z těch tří měsíců vojenského drilu v Michalovicích zapamatoval skládání oblečení do komínků ve skřínce a zakopávání se s vyfasovanou tupou skládací lopatkou na nedaleké Bílé Hoře – a to do sakra ztvrdlé půdy. Samozřejmě čistě jen pro případ, že bychom nechtěli být ve válce hned zastřeleni. Velitelem roty byl uřvaný Rom Lakatoš. Měl jednu slabinu, kterou jsem se záhy naučil využívat. Neuplynul týden, aby nenaboural nebo aspoň někde „neopřel“ svoji škodovku. A já se mu vždy ochotně nabídl, že mu seženu náhradní díly v 50 km vzdálených Košicích. A tak jsem patřil mezi jeho vyvolené, kterým byl udělován opušťák více, než je zdrávo. A já mohl pravidelně cestovat i za rodinou do Košic.

Jako vojáci jsme jezdili cvičně střílet do nedaleké Poruby pod Vihorlatom. Nejraději jsem střílel ze slavného sovětského samopalu – útočné pušky AK-47. A ne špatně – jednou jsem měl dokonce lepší výsledky než „lampasáci“ z kasáren. Počátkem listopadu měli někteří z nás, co jsme vystudovali MGIMO v Moskvě, nečekanou návštěvu. Večer se na parkovišti kasáren objevila škodovka s plzeňskou SPZ. Jak se ukázalo, byli to verbíři ze Státní bezpečnosti. Volali si nás po jednom do zadní místnosti poručíka. Malovali nám krásnou profesní perspektivu při obraně vlasti proti zaprodancům a nabízeli slušný plat a byt k tomu. Nevím, kolik lidí ten večer podepsalo spolupráci, ale já jsem si představoval diplomatickou kariéru a nechtěl jsem se zaplést do věcí, které by byly proti mému svědomí. Odmítl jsem a čekal odplatu. Kupodivu se nic nestalo – jenom to opět po čase neúspěšně zkusili, když jsem pracoval na ministerstvu zahraničí. Přijímač byl uzavřen po Vánocích slavnostní přísahou na dvoře Michalovských kasáren a z nás se stali vojáci. Teď se už sebemenší průšvih trestal dle vojenského kázeňského řádu. Já jsem ještě úspěšně složil

poddůstojnické zkoušky a 4. ledna 1985 jsem byl v hodnosti četaře-absolventa převelen do Valašského Meziříčí.

Domácí události roku 1984

- *Lékaři v pražském Institutu klinické a experimentální medicíny (IKEM) provedli v lednu první úspěšnou transplantaci srdce ve východní Evropě. Tehdy 44letý J. Divina žil s novým srdcem 13 let.*
- *V říjnu obdržel národní umělec a básník Jaroslav Seifert Nobelovou cenu za literaturu.*
- *V listopadu byly slavnostně otevřeny stanice metra Fučkova (dnes Nádraží Holešovice) a Vltavská. V závodě Tesla Rožnov ve Valašském Meziříčí začali montovat první barevné televizní obrazovky u nás.*
- *Lidé chodili do kin na filmy Slunce, seno, jahody (1983), Jára Cimrman ležící, spící (1983), Jak svět přichází o básníky (1982), Tisícročná včela (1983) nebo na americký snímek E.T. Mimozemšťan (1982). Jisté náznaky budoucího uvolnění režimu bylo cítit po uvedení gruzinského filmu Tengise Abuladzeho Pokání (1984), který v symbolech nastínil sovětský totalitní systém.*

Zahraniční události roku 1984

- *V červnu angolské povstalecké hnutí Národní svaz za úplnou nezávislost Angoly (UNITA) propustilo na svobodu zbylých 20 unesených československých občanů z 66 (včetně žen a dětí). Ti byli do Angoly vysláni, aby obnovili provoz místní papírny, ale posléze (v březnu 1983, během občanské války) je UNITA zajala. Kuriózní bylo to, že UNITA byla původně marxistickou organizací. Naši občané museli přežít 1320 km dlouhý „pochod smrti“. Jeden člověk při tom zemřel.*
- *Vzhledem k údajným bezpečnostním hrozbám a na „doporučení“ Moskvy nevyšlal Český olympijský výbor naše olympioniky na XXIII. Letní olympijské hry (LOH), které se konaly v červenci a v srpnu v Los Angeles. Ve skutečnosti se jednalo o odplatu za americký bojkot LOH konaných v Moskvě v roce 1980. Zařadili jsme se tak mezi 17 zemí, které olympiádu bojkotovaly. Ze socialistického tábora jediné Rumunsko a Jugoslávie odolaly tlaku Moskvy a vyslaly sportovce na olympiádu. Přitom se právě Rumunsko se 20 zlatými medailemi stalo druhou nejúspěšnější zemí této olympiády.*
- *Do tohoto roku umístil anglický spisovatel George Orwell děj svého slavného utopického románu o fungování totality „1984“. Román vyšel již v roce 1949.*

Rok 1984

- *Na trh byly uvedeny první počítače Macintosh amerického výrobce Apple Inc. Jméno počítače pochází od odrůdy jablka jménem McIntosh.*
- *V SSSR nahradil Konstantin Černěnko na postu generálního tajemníka ÚV KSSS zesnulého Jurije Andropova. Těsně před smrtí Andropov varoval, že je nebezpečí jaderné války větší než dříve.*
- *Byl zahájen provoz na dálkové železnici Bajkalsko-amurské magistrály (BAM) na východní Sibiři a na Dálném východě. Se svými 4287 km patří mezi nejdelší tratě světa. Tím BAM ulevila přetížené Transsibiřské magistrále vedoucí do Vladivostoku.*
- *V prosinci zahynulo při největší průmyslové havárii v historii, k níž došlo v chemické továrně v indickém Bhopálu patřící americké společnosti Union Carbide, většinou na otravu plynem na 8000 lidí.*

Rok 1985

Kasárny ve Valmezu, jak se Valašskému Meziříčí slangově říká, ležely u Rožnovské Bečvy, nedaleko centra města. Až do začátku 90. let minulého století tady sídlil 11. železniční stavební prapor a vojenská střední odborná škola. Tady jsem dostal za úkol vést politické školení mužstva, známé pod zkratkou PŠM. Přednášel jsem zejména o Varšavské smlouvě a vojenském paktu NATO. Musel jsem se naučit rozdíly ve vojenské technice obou seskupení a samozřejmě umět poukázat na slabiny techniky NATO. V posluchárně visel obraz tehdejšího prezidenta a generálního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka, po stěnách byly rozvěšeny nástěnky o vojenské technice, budování socialistické vlasti a obraně socialistického tábora. Přidělili mi vlastní kancelář o patro výše s pěkným výhledem na „buzerplatz“.

Hned v lednu se na rozlehlém shromaždišti konal mimořádný nástup. Zemřel dlouholetý ministr národní obrany Martin Dzúr, přítel Alexandra Dubčeka. V kanceláři jsem spal ve spacáku, ale bylo to mnohem lepší nežli žít v ubikaci s mužstvem. K důstojníkům jsem měl poměrně blízko, protože jsem se připravoval na důstojnické zkoušky, které jsem v dubnu zdárně absolvoval. Koncem června jsem byl oficiálně povýšen na podporučíka. Důstojníci mě pak začali víc respektovat – ostatně přibrali mě na túru na běžkách na chatu Bumbálka na hranici se Slovenskem.

V únoru jsem se zúčastnil takticko-pořadového vojenského cvičení ve vojenském újezdu Libavá na Olomoucku. Jel jsem jako velitel vozu staré

pragovky a řidičem byl stanoven „základák“ z Rožňavy Laci Kovács. O měsíc později, když Laci slavil narozeniny, jsem mu daroval pytlík bonbónů, což ho dojalo – a my se stali nejlepšími přáteli. Jak se ukázalo, bylo to na celý život. Vždyť i taková maličkost na vojně potěší. Naše rodiny se dodnes setkávají jak v Praze, tak i v Rožňavě.

V roce 1985 byla zima podobná té, která zastihla Hitlera v roce 1941 před Moskvou. V noci teploty klesaly i k -30°C a my jsme spali ve velkém vojenském stanu ve spacácích. Museli jsme se každé 2 hodiny nechat budit, abychom neusnuli navždy. Během cvičení se zastřelovali Rusové s jejich kaťušemi. Léтали nám nad hlavami a sranda nás přešla, když jedna střela nedaleko nás setnula vrcholek stromu. Během cvičení jsme se zatoulali až ke Staré Vodě, vesnici zrušené po válce, kde stály ruiny starého poutního místa – kdysi honosného barokního kostela sv. Anny a sv. Jakuba Většího. Byl to velmi smutný pohled na vybrakovaný kostel s polorozpadlým zdívem. Přes kdysi nádhernou výmalbu na nás zely velké, uhlíkem načmárané nápisy v azbuce, zanechané zde ruskými vojáky. Dnes je již kostel zrenovován a zpřístupněn. Poté jsme Libavou absolvovali ještě jednou v létě, ale to už byla brnkačka. Vojenský výcvik obecně nebyl až tak idylický, jak by se mohlo zdát. Jen v roce 1984/1985 se z vojny domů nevrátilo 103 mužů. Většinou šlo o nešťastnou náhodu, dopravní nehodu nebo sebevraždu. A to nepočítám těžká zranění.

Mé 26. (vojenské) narozeniny nebyly hezké. Zemřel strejda Zoltán, Zoli bácsi, kterého celá širší košická rodina, místně zvaná *fajta*, považovala za svého „předáka“ Byl dlouholetým předsedou Obvodního národního výboru Košice-Sever a pomáhal mnoha lidem, nejen rodině. Dostal jsem od velitele útvaru zvláštní dovolenou a jel na pohřeb do Košic. Mnohem příjemnější zprávu jsem v dubnu obdržel z Právnické fakulty Univerzity Komenského z Bratislavy, ve které mi oznamovali přiznání titulu doktora

práv. Nejdřív mi na zákonném základě uznali zahraniční vysokoškolské vzdělání formou nostrifikace diplomu a následně mi byl přiznán akademický titul JUDr. za ukončení vysokoškolského vzdělání právnického zaměření s vyznamenáním v zahraničí.

Jak vojenský život plynul, byl jsem stále otrlejší a využíval jsem všechny časové skulinky na cesty za manželkou Editou z Valmezu do Michalovců. Přibližně 400 km se dalo autem překonat za 5 hodin a vlakem za 7 a půl hodiny. Kromě různých oficiálních opuštěků jsem začal využívat i nelegální cesty. Protože jsem věděl, že důstojníci z kasáren odcházeli domů v pátek po páté hodině odpoledne a kontrola stavu vojáků probíhala do osmé hodiny večer, byl jsem domluvený s noční strážní službou, že mě pustí po kontrolním nástupu přes vrátnici vojenského areálu. Jakmile se naskytla taková možnost, vykradl jsem se z kasáren a na výpadovce na Slovensko začal stopovat. Voják v uniformě neměl problém večer zastavit projíždějící vozidlo. S oblibou jsem stavěl kamiony, které jely až na východní Slovensko, a tak se mi dařilo být kolem druhé hodiny noci v Michalovcích. Přes víkend jsem si užil svobody i manželky a v neděli večer jsem se obvykle kamionem nebo nočním vlakem vracel zpět do Valmezu, abych v pondělí už byl na ranním nástupu. V tom jsem měl štěstí a děkuji kamarádům, kteří mě nikdy nepráskli.

Fenomén spartakiády

V červnu 1985 se konala poslední, VI. československá spartakiáda. Hromadné cvičení mělo svou tradici již ve všesokolských sletech, které začaly v roce 1882 v Praze na Střeleckém ostrově. Po druhé světové válce nový režim prezentoval spartakiádu jako propagaci šťastného života pracujícího lidu. Poslední spartakiáda byla skutečně obrovská. Šlo o masové tělovýchovné cvičení asi milionu cvičenců a hostů, jehož příprava začínala

místními nácviky a pokračovala přes okrskové a okresní spartakiády až po celostátní vystoupení těch nejlepších na Velkém strahovském stadionu. Údajně jde o stadion s největší rozlohou na světě, kde se v časech největší slávy do ochozů vměstnalo 250 000 lidí. Spartakiádní cvičení bylo mezi lidmi populární a většina jej prvoplánově nevnímala jako propagandistický produkt režimu, i když skoro všichni si byli vědomi ideového účelu akce – tedy poukázat na úspěchy socialistického sportu a tělesné připravenosti. Lidé byli rádi, že se mají na co koukat, a cvičenci kvitovali, že mohou ukázat, co dovedou. Vládla tam euforie jako někde na závodech. Cvičilo se na hudební skladby speciálně připravené pro cvičence. Cvičení bylo sice dobrovolné, ale na školách a u vojáků základní služby se cvičilo v podstatě povinně. Během letního spartakiádního období se konaly doprovodné sportovní akce v nejrůznějších druzích sportu. Například turisté uspořádali akci „Za jeden den kolem ČSSR“, v jehož rámci se na mnoha místech pořádaly turistické pochody na 50 km.

Samostatnou sestavu s náročnou choreografií a fyzicky komplikovanými cviky předvedlo na Strahově i bezmála 14 tisíc vojáků základní služby. Pro ženy byly určité přitažliví, protože cvičili v bílých trenýrkách a nahoře bez. Ve Valmezu jsme taky nacvičovali armádní cvičení, ale nebyli jsme vybráni ani do okresního kola, natož pak do finále na Strahovský stadion. Získal jsem ale spartakiádní opušťák a mohl se aspoň podívat na okresní spartakiádu v Michalovicích. V duchu jsem záviděl těm, co se probojovali až do Prahy. V 80. letech nebylo moc akcí, na kterých by se mládež bavila, a i já jsem vnímal spartakiádu jako rozptýlení. A navíc... Všude bylo tolik krásných děvčat. Podniky zahraničního obchodu během spartakiády speciálně dovezly spoustu exotického ovoce, jako byly banány, mandarinky, kiwi nebo baklažány (botanicky se jedná o ovoce), nebo speciální uzeniny jako uherský salám, což jenom zdůrazňovalo výjimečnost spartakiádní